

SOCIALINIŲ DARBUOTOJŲ VYRŲ PROFESINIO TAPATUMO FORMAVIMASIS

AIDAS ZIGMANTAVIČIUS, DOVILĖ DAUGĖLIENĖ

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS

Anotacija. Socialinis darbas stereotipiškai suvokiamas kaip moteriška veikla, kuriai moteris turi įgimtų savybių ir gebėjimų, o vyras socialiniame darbe gali būti marginalizuojamas, nuvertinamas. Šiame straipsnyje, remiantis teorinių šaltinių ir kokybinio tyrimo empirinių duomenų analize, aprašomas socialinių darbuotojų vyrų profesinio tapatumo formavimosi procesas, aptariami jį sąlygojantys veiksniai.

Reikšminiai žodžiai: socialinis darbas, profesinis tapatumas, lyčių stereotipai, vyras socialinis darbuotojas.

ĮVADAS

Nuo pat socialinio darbuotojo profesijos pradžios pasigirdusios diskusijos apie šios profesijos reikšmę ir svarbą tarp kitų pagalbos žmogui profesijų ir profesinio tapatumo klausimų netyla ligi šiol (Urnienė, 2012, cit. Healy, 2009). Klausimai, susiję su socialinio darbo tapatumu, aktualūs Lietuvoje, kai čia ši profesija yra palyginti jauna ir, kaip teigia Večkienė, Brunevičiūtė ir Eidukevičiūtė (2018), vis dar profesinio tapatumo paieškų procese.

Socialinio darbuotojo profesija turi moterišką „veidą“, kadangi daugelis su ja siejamų veiklų, pvz., rūpinimasis, pagalba, globojimas, atliepimas į poreikius, emocinis palaikymas, kultūriškai siejamos su moteriška veikla. Vis dar gajus stereotipas, kad šį darbą gali dirbti tik moterys, todėl vyrams šioje profesijoje pritaipi gana sudėtinga dėl

galiojančių lyčių stereotipų. Socialinį darbą dirbantys vyrai dėl stereotipinio lyčių įvaizdžio, o kartu ir tam tikrų profesijų traktavimo visuomenėje, žiniasklaidoje patiria marginalizavimą, gali būti kvestionuojamas ir jų tapatumas (Mažeikienė, Dorelaitienė, 2011). Socialinio darbuotojo profesiją visuomenei tapatinant su moteriška lytimi, vyrai susiduria su nauju iššūkiu.

Vyrai kenčia nuo iki šiol gyvuojančių vyriškų vaidmenų stereotipų, nes, anot Kublickienės (2003), pastangos prisitaikyti prie maskulininio idealo sukelia begalę sunkumų. Vyrai ilgą laiką patyrė aplinkos spaudimą, keliamą įtampą bei nuolatinį jaučiamą poreikį įrodinėti ne tik sau, bet ir kitiems, vyriškumą, kurdami savo kaip vyro įvaizdį. Šios socialiai aprobuotos „vyriškos“ raiškos formos, pasak Kublickienės (2003), numato įvairių apribojimų ir nubrėžia tam tikrą žmogaus profilį, t. y. sąlygoja gyvenimo būdo, elgesio bei charakterio ypatumus. Vyrai susiduria su savęs pažinimo, apibūdinimo, naujo tapatumo konstravimo problemomis. Galbūt dėl to visuomenėje dažnai kyla „tikro“ vyro klausimas. Gana tvirta socialinė norma, kad vaikinai turi studijuoti tik „vyriškas“ studijų programas, o merginos – „moteriškas“, dėl to, pasak Dunajevio ir Buzaitytės-Kašalynienės (2020), socialinių normų mechanizmas gali reikšmingai diferencijuoti stojančiuosius pagal tai, kokias studijų programas jie renkasi. Jeigu asmuo yra internalizavęs tokią socialinę normą, socialinės normos nukreips vaikiną studijuoti „vyriškas“ programas, o merginą – „moteriškas“.

Atsižvelgus į šiuos stereotipus, būtina kalbėti apie vyrus, kurie save atranda moteriška laikomoje profesijoje – socialiniame darbe. Nebijo išreikšti savo „nevyriškų“ savybių, gali būti jautrūs, empatiški ir rūpestingi. Vyrų socialinių darbuotojų tapatumo klausimai yra sulaukę Lietuvos ir užsienio tyrėjų dėmesio. Lietuvos tyrėjai analizavo socialinių darbuotojų vyrų profesinio tapatumo konstravimo procesus (Mažeikienė, Doleraitienė, 2011; Ablačinskienė, 2015), profesinio tapatumo formavimosi prielaidas (Eidukevičiūtė, Večkienė, 2014), jo raidą bei profesinį tapatumą lemiančius veiksnius (Žydzžiūnaitė, Cristafulli, 2012). Dionisi (2014) nagrinėjo socialinių darbuotojų vyrų, dirbančių dominuojančioje moterų profesijoje, patirtis bei galimas kliūtis, su kuriomis susiduria

dėl hegemoninių vyriškumo konstruktų. Flood (2014) išryškino, kad tokie veiksniai kaip šeimos kontekstas, socialinės jėgos, nesąmoningi motyvai, konkretūs įvykiai / ritualai, sektini pavyzdžiai ir t. t. daro įtaką vyriškos socialinio darbuotojo tapatybės formavimuisi. Hicks (2015) analizavo lyčių stereotipus socialiniame darbe, gilinosi į moterų dominavimą socialinio darbo profesijoje ir pastebimą vyrų vadovaujamų pozicijų užėmimo reiškinį. Nicette (2019) tyrinėjo lyčių tapatumo raišką socialiniame darbe. Myers (2010) nagrinėjo socialinių darbuotojų vyrų patiriamą įtampą darbe, kuri kyla dėl lyties.

Kyla klausimai, kokie veiksniai turi įtakos socialinio darbuotojo profesijos pasirinkimui, ką vyrui reiškia būti socialiniu darbuotoju, kaip vyras apibrėžia save kaip socialinio darbo profesionalą ir kas jį motyvuoja rinktis šią profesiją?

Straipsnio tikslas – pristatyti socialinių darbuotojų vyrų profesinio tapatumo formavimosi procesą. Straipsnio pagrindą sudaro 2021 m. Lietuvoje atlikto kokybinio tyrimo, kuriame dalyvavo 8 socialiniai darbuotojai vyrai, duomenys.

PROFESINIS TAPATUMAS IR JO FORMAVIMĄSI SĄLYGOJANTYS VEIKSNIAI

Prieš analizuojant profesinio tapatumo sampratą būtina susipažinti su socialinio darbo kaip profesijos tikslu ir procesu, kurie nusako tapatumo formavimąsi darbo erdvėje. Socialinis darbas – tai kartu ir praktika grįsta profesija, ir akademinė disciplina, kuri skatina socialinius pokyčius ir raidą, socialinę sanglaudą, žmonių įgalinimą ir išlaisvinimą. Socialinio darbo praktinės veiklos pagrindas – socialinio teisingumo, žmogaus teisių, kolektyvinės atsakomybės ir pagarbos žmonių įvairovei principai (IFSW, 2014). Suvokti socialinio darbo tapatumą Lietuvoje buvo ir tebėra daugialypis iššūkis. Viena vertus, diskusijoje apie socialinio darbo tapatumą daugiausia akcentuojamas socialinis darbas kaip profesija, nes tuo metu išlikęs prioritetas buvo, kad naujoji profesinė veikla įsitvirtintų kaip savarankiška profesija ir turėtų išskirtinius požymius bei tam tikrus uždavinius. Kita vertus, naujaisi socialinio darbo švietimo pokyčiai

(ypač universitetai) dar kartą akcentavo socialinio darbo kaip akademinės disciplinos ir savarankiškos mokslinių tyrimų srities tapatumą (Gudliauskaitė-Godvadė et al., 2008). Praktinė socialinio darbo veikla yra paremta profesinėmis vertybėmis, žiniomis ir įgūdžiais, kurie negali būti atsieti vieni nuo kitų. Ši profesija yra itin įvairiapusė, dinamiška, nuolat besiplėtojanti, kūrybiškai taikanti giminųjų mokslinių disciplinų žinias, kad būtų galima pasiekti pokyčių asmens aplinkoje, įgalinti jį patį įveikti iššūkius ateityje (Johnson, 2003). Tapatumo sampratą socialinio darbo kontekste analizavę tyrėjai (Gudliauskaitė-Godvadė et al., 2008) atskleidė, kad socialinio darbo praktikai šią veiklą suvokia kaip vertybėmis grįstą, aktyvią sprendžiant sudėtingas problemas, o socialinio darbo kaip mokslo srities suvokimas yra daug problemiškesnis.

Profesinis tapatumas nėra statiškas ar fiksuotas objektas, atvirkščiai, jis turėtų būti traktuojamas ir analizuojamas kaip procesas. Čiubrinckas ir Kuznecovienė (2008) teigia, kad tapatumas – tai nuolat vykstantis ribų braižymas, kada asmuo ima save suvokti per „tam tikrus identifikavimosi žymenis, matmenis, simbolius, t. y. per įvairiausius mentaliteto, laikysenos ir jausenos klodus“ (Čiubrinckas, Kuznecovienė, 2008, p. 13). Socialinio darbo profesinio tapatumo atveju ribos bus brėžiamos remiantis patirtimi, moralės normomis, vertybėmis ir mokslo žiniomis. Profesinio tapatumo formavimasis užtrunka gana ilgai, jis formuojasi tam tikrais etapais, apima tam tikras profesines sritis. Šiame procese ne mažiau svarbu ir asmens savivokos pokyčiai tapatinantis su profesiniu vaidmeniu ir atsakomybė dėl savo profesinio tapatumo pažinimo.

Profesinis tapatumas apima ir nurodo profesinį apsisprendimą, pasirengimą, tinkamumą, įsivaizdavimus apie profesiją, apie save kaip profesionalą, kertiniai tapatumo aspektai – motyvacija ir asmenybė (Rimkienė, Žydžiūnaitė, 2013). Profesinio tapatumo formavimosi pirminis etapas prasideda dar renkantis būsimą profesiją. Profesiją besirenkančius jaunuolius dažnai veikia įvairūs socialiniai, psichologiniai ir ekonominiai veiksniai, visuomenėje suformuotas prestižinių profesijų sąrašas, darbo rinkos tendencijos. Būtina įvertinti ir asmeninius gabumus, polinkius į tam tikras profesines sritis. Įtakos profesijos

pasirinkimui turi ir artimiausia aplinka – šeima, tėvų lūkesčiai ir profesinis pavyzdys.

Profesinio tapatumo įgijimas – tai ilgai trunkantis dinamiškas procesas. Vienas esminių šio proceso etapų – praktika, atliekama dar studijų metu, kada, anot Rimkienės ir Žydžiūnaitės (2013), įgyjamas gilesnis profesinis supratimas, nes jos metu plėtojama veikla remiantis ir pritaikant žinias, nuostatas, vertybes, įgūdžius, kurie būdingi konkrečiai profesinei grupei. Kitaip tariant, profesiniam tapatumui susiformuoti reikalinga darbo aplinka, kurioje galimi išgyvenimai per patirtį. Kas suformuoja tam tikrą filosofiją ir pasaulėžiūrą, dėl ko didėja ne tik tam tikras darbuotojo profesinis tapatumas, bet ir darbo specifikai reikalinga kompetencija? Tam tikrų teorijų ir mokslinių tyrimų metodų taikymas ir nuolatinė praktika skatina profesinės tapatybės kūrimąsi, formavimąsi, plėtrą ir stiprinimą mokymo ir (arba) mokymosi proceso metu. Acienės ir Mačiulskytės (2014) manymu, profesinė tapatybė kuriama, viena vertus, užimant aiškiai identifikuojamą profesinės veiklos nišą profesinėje srityje, kuriant unikalius darbo metodus, aiškiai identifikuojant profesinės veiklos objektus; kita vertus, šis procesas skatinamas taikant kruopščiai parinktus studijų metodus.

Galiausiai reikia akcentuoti ir teisės aktų svarbą kuriant socialinio darbo profesinę tapatybę. Acienė ir Mačiulskytė (2014) teigia, kad teisinis socialinio darbo profesijos į(si)tvirtinimas tarp kitų profesijų yra ilgalaikis, todėl manoma, kad teisinė sistema yra labai aiški. Pabrėžiama, kad tai lemia tradicinę profesinės jurisdikcijos ribų nustatymą ir aiškų bei dažniausiai aukštesnę profesijos statusą. Teisės aktuose aprašomos profesijos ribos ir užkertamas kelias bet kokioms interpretacijoms.

Profesinio tapatumo formavimosi procesą veikia ir tam tikri kompleksiniai veiksniai. Žydžiūnaitės ir Crisafulli (2011) teigimu, išskiriamos trys veiksnių grupės: struktūriniai (organizacijos tipas, darbuotojų funkcijos, darbuotojų tarpusavio santykiai organizacijoje ir už jos ribų, naujų darbuotojų atrankos procesas); situaciniai (darbuotojų vaidmenys, neformalios grupės, vadovavimas ir kritika, emociškai svarbi patirtis ir statuso kaita); išoriniai (visuomenės lūkesčiai ir reikalavimai profesijai, valstybės teisinė aplinka, profesijos institucionalizacija). Profesinio

tapatumo formavimuisi įtakos turi ne tik įstaigos vadovo vadovavimas, teigiami santykiai darbo aplinkoje, kolegų palaikymas, bet ir profesionalo galimybė realizuoti save, savo kompetencijų ugdymas bei praktinių žinių gilinimas.

Apibendrinat galima pastebėti, kad profesinio tapatumo įgijimas užtrunka. Šis procesas prasideda artimiausioje aplinkoje, jo pirminis etapas siejamas su profesijos pasirinkimu, vėliau mokymusi ir praktikos atlikimu, galiausiai įsitvirtinimu profesiniame lauke. Profesinio tapatumo formavimasis pasireiškia per individo savimoneį ir pasirinktus socialinius vaidmenis, kiekvienas asmuo individualiai randa savo tapatumo formavimosi modelį. Šiame procese taip pat svarbi asmens ir jo aplinkos sąveika.

VYRAS „MOTERIŠKOJE“ PROFESIJOJE

Vyrų ir vyriškumo studijos Lietuvoje yra nauja sritis, kurioje gali būti atliekami moksliniai tyrimai, siekiant suprasti „vyriškumą“ kaip reiškinių. Vyriškumas, anot Tereškino (2004), yra susijęs ir su socialiniais ryšiais, ir su kūnais, kadangi „vyras“ reiškia suaugusį asmenį su vyro kūnu. Kitais žodžiais tariant, tai taisyklės ir normos, nusakančios, kaip turi elgtis vyras, kokio elgesio iš jo tikimasi. Vyriškumo samprata dažnai siejama su stiprybe ir dominavimu, stipriomis būdo bruožo savybėmis. Egzistuoja keletas vyriškumo modelių, kurie savo statusu visuomenėje skirstomi į privilegijuotus ir priimamus kaip norma. Šis vyriškumas vadinamas hegemoniniu arba norminiu vyriškumu.

Esminės „normalaus“ vyro savybės yra gebėjimas uždirbti pinigų, darbštumas, mokėjimas atlikti „vyriškus“ buitines, techninius darbus, vaikų aprūpinimas, priežiūra ir auklėjimas bei savo moters saugojimas, globa. Viena sudėtingiausių šiuolaikinių vyrų problemų yra ta, kad darosi neaišku, kokie gi vyrai turėtų būti, kodėl dabartiniam vyrui keliamų reikalavimų spektras yra labai platus. Vyrai turi būti konkurencingi ir kartu švelnūs, negailestingi ir jausmingi, veiklūs ir jautrūs, rūpintis moterimis ir kartu traktuoti jas kaip lygias sau. Vyrai susiduria su savęs apibrėžimo, naujo tapatumo konstravimo problema (Tereškinas, 2004).

Vyriškumas nėra siejamas su tokiomis savybėmis kaip empatija, rūpestingumas, švelnumas, emocionalumas ar gebėjimas atjausti bei išklausti, dėl to vyriškumas socialinio darbo srityje yra menkai pažintas reiškinys. Dažniausiai socialinio darbo profesijos atstovės yra moterys. Nors situacija ilgametėje perspektyvoje ir gerėja, Lietuvos statistikos departamento (2019) duomenimis, galime matyti, jog moterų šios profesijos atstovių yra kur kas daugiau. Socialinį darbą Lietuvoje dirba daugiausia moterys – 83,5 proc. visų profesionalų, o vyrų, atstovaujančių socialinio darbuotojo profesijai, yra tik 16,5 proc. Vyras socialinis darbuotojas šiuo metu lieka už tam tikrų stigmatizuotų visuomenės stereotipų ribų, jog tai yra moteriškas darbas, neturintis tiesioginio ryšio su vyriškumu.

Analizuodami vyriškumo sampratą socialinio darbo profesijos plotmėje galime remtis Hicks pastebėjimais (2015), jog sociologiniuose socialinio darbo tekstuose lytis laikoma socialinių ar kultūrinių idėjų rinkiniu, atspindinčiu normatyvines prielaidas. Vyriškumo samprata ilgainiui kinta, sekant visuomenės naujausias tendencijas. Dėl to ateityje galime tikėtis palankesnio požiūrio į vyrą kaip socialinio darbuotojo profesijos atstovą.

XX a. įvykus auklėjimo ir globos veiklos institucionalizavimui bei moterims įžengus į darbo rinką ir viešąją veiklos sritį, susiformavo lytiškai apibrėžtos (moteriškos) profesinės sritys – ugdymas, slauga, socialinis darbas, kt. (Hall, 2005). Socialinis darbas ir sveikatos priežiūra lieka pagrindinė moterų ekonominės veiklos sritys (Mažeikienė, Dorelaitienė, 2012). Tad visuomenė turi ganėtinai aiškų požiūrį į tam tikrus darbus ir lyčių stereotipus. Socialiniai darbuotojai vyrai visuomenėje ir specifinėje darbo rinkoje gali susidurti su iššūkiais, tokiais kaip sąlyginė diskriminacija, dėl lyčių stereotipų. Visuomenėje egzistuoja stereotipai, kad sunkūs, fizinės jėgos reikalaujantys darbai, darbas su technika yra tik vyriški. Mažeikienė, Dorelaitienė (2011) teigia, jog vyrai orientuojasi į tikslą ir laimėjimus, siekį dominuoti, būti drausūs, nepriklausomi, turintys loginį ir racionalų mąstymą. Skirtingas berniukų ir mergaičių įvaizdžių formavimas dėl profesijos, darbų formuoja vyrų ir moterų profesinius vaidmenis viešajame ir privačiame sektoriuje, sritys, kuriose reikalaujama užtikrinti tinkamą asmens priežiūrą, kaip ligonių

slaugymas, ar grožio industrijos sektorius, siuvimas, darbas su vaikais, socialinis darbas, laikomi moteriškais, o štai vyrams priskiriami vadovaujamo pobūdžio, technikos valdymo darbai. Mažeikienė, Dorelaitienė (2011) teigia, kad namų ruoša, vaikų priežiūra ir auklėjimas, ligonių ir pagyvenusių šeimos narių priežiūra bei slauga nuo seno tradiciškai laikomi moterų veiklos sritimi privačioje erdvėje, namuose ir šeimoje.

Vyrų vieta socialiniame darbe tampa pažeidžiama, nes jie patiria įtampą tarp savo lyties ir moteriško socialinio darbo profilio. Myers (2010) teigia, jog skaitinis moterų dominavimas socialiniame darbe ir suvokimas, kad šiam darbui reikia specifinių savybių, kurias turi tik moterys, patvirtina mintį, jog socialinis darbas yra „daugiausia moteriška profesija“. Tokios savybės apima priežiūros įgūdžius, gebėjimą kurti santykius, ugdyti auklėjimą, taip pat spręsti su socialiniu darbu susijusias emocines problemas, o vyrai į socialinį darbą atsineša savybių, susijusių su hegemonišku vyriškumu, pavyzdžiui, racionalumo ir lyderystės gebėjimų. Šis normatyvinis vyriškumas taip pat lemia, kad vyrai turi išlikti emociškai atitrūkę ir vengti „moteriškų savybių“ (Myers, 2010).

TYRIMO METODAI

Siekiant atskleisti socialinių darbuotojų vyrų profesinio tapatumo formavimosi procesą buvo pasirinktas kokybinis tyrimo tipas. Tyrimo metu buvo atlikti 8 interviu su socialiniais darbuotojais vyrais, kurie dirba skirtinguose Lietuvos miestuose socialinio darbo srityse.

Tyrimo dalyviai parinkti remiantis kriterine atranka (Patton, 2002). Buvo apsibrėžti šie kriterijai: tyrimo dalyvis yra įgijęs socialinio darbo išsilavinimą ir šiuo metu dirba socialinį darbą. Tyrimo duomenys buvo rinkti taikant individualų pusiau struktūruotą interviu. Dėl Lietuvoje paskelbto karantino interviu buvo atliekami nuotoliniu būdu, „Teams“, „Zoom“ platformose. Tyrimo duomenų analizė buvo atlikta taikant kokybinės turinio analizės strategiją. Remiantis Bitinu, Rupšiene ir Žydžiūnaite (2008), šios analizės pagrindą sudaro ne tyrėjo nusakytų kokybinių požymių įverčių skaičius (dažniausiai nominaline skale) ir

jų sutapimo dažnių aptarimas (neretai gana formalus, neįprasmintas teoriškai), bet tekstu išreikštos pirminės informacijos interpretavimas mokslo srities, krypties ar šakos tyrimo kontekste. Tyrimo duomenų analizės procesą sudarė interviu transkribavimas, kiekvieno interviu išrašo nuoseklus skaitymas, teksto skaidymas į prasminius vienetus ir jų kodavimas, subkategorijų išskyrimas ir jų sujungimas į kategorijas, galiausiai išskirtų kategorijų aprašymas ir interpretavimas.

Atliekant tyrimą vadovautasi kokybiniais tyrimams keliamais etikos principais – anonimiškumo ir konfidencialumo – siekiant apsaugoti tyrimo dalyvių tapatybes tikrieji jų vardai, minimi tekste, yra pakeisti, laisvanoriškumo, ir geranoriškumo – informantai tyrime dalyvavo savo noru, iš tyrimo galėjo pasitraukti bet kuriuo metu.

REZULTATAI

Profesinio tapatumo formavimasis trunka laikotarpį, kada asmuo identifikuoja su profesiniu vaidmeniu. Šis procesas vyksta pamažu, nuosekliai ir yra glaudžiai susijęs su asmens vertybėmis bei profesiniais tikslais. Tyrimo metu siekta ištirti socialinio darbuotojo vyro tapimą profesionalu. Konstruojama siužeto linija, kuri prasideda nuo studijų pasirinkimo motyvų, darbo paieškos rezultatų, artimųjų ir aplinkinių nuomonės apie profesijos pasirinkimą, buvimą moteriškos profesijos atstovu.

PROFESINIO IDENTITETO FORMAVIMOSI PRADŽIA: APSISPRENDIMAS TAPTI SOCIALINIU DARBUOTOJU

Tyrimo rezultatai atskleidžia, kad socialinio darbo kaip studijų programos pasirinkimui įtakos gali turėti skirtingi veiksniai. Vienas jų – **asmeninės patirtys**. Vienas tyrimo dalyvių kalba apie išgyventas patyčias mokykloje. Skaudūs asmeniniai išgyvenimai transformuojami į norą padėti kitiems panašias situacijas išgyvenantiems žmonėms:

Apsisprendimas labai susiję su mano patirtim. <...> aš turiu x ligą – man nuslinko plaukai tada, kai man buvo septyni metai, ir tikrai išgyvenau

tokį sudėtingą laiką mokykloje. <...> ta patirtis pasėjo many tą tokią empatiją, atjautimą kenčiantiems. (Vitas)

Pašaukimas kaip vienas iš profesijos pasirinkimo aspektų rodo asmens kryptingumą, t. y. motyvus, kurių derinys (interesai, idealai, nuostatos, vertybinės orientacijos, siekiai) atskleidžia tvirtą norą visą gyvenimą veikti kokioje nors darbo srityje (Paurienė, 2016). Tyrimo dalyvis Simas pasakoja, kad socialinio darbo pasirinkimas buvo paremtas noru padėti, būti naudingam. Visa tai jis jautė savo vidiniame pasaulyje, vaikino pagrindinis motyvas buvo ne gerai mokama profesija, lengva praktinė veikla, bet galimybė siekti pokyčių:

Socialinis darbas yra ideologinis dalykas, aišku, ir finansinis, einam visi į darbą, kad gauti pinigų, bet turbūt šitą profesiją pasirenkam tam, kad galime tikėtis pokyčių. (Simas)

Šeimos narių įtaka – jų teikiami patarimai, palaikymas taip pat svarbūs jaunuoliui, besirenkančiam tolesnį profesinį kelią. Šeimoje ugdomos vertybės, tokios kaip pagalba, pagarba kitam asmeniui, formuoja jauno žmogaus pasaulio vaizdą ir kreipia jį pasirinkti profesinę veiklą, kurioje sutaptų ir asmeninės bei profesinės vertybės:

Mano namiškiai formavo mano požiūrį į aplinką, kad reikia padėti, reikia ieškoti kompromiso, reikia nuimti tam tikras stigmas ir taip toliau. (Simas)

Ankstyvos savanorystės patirtys, kai jaunuolis tarsi „pasimatuoja“ būsimą profesiją, savo (ne)gebėjimų dirbti konkretų darbą įsivertinimas padeda jam lengviau apsispręsti pasirinkti profesiją:

Aš jau nuo paauglystės savanoriavau jaunimo organizacijose, ugdymo įstaigose ir tada buvo toks momentas, kad aš noriu daryti kažką gero, ir aš maniau, kad aš sugebėsiu dirbti šitą darbą. (Simas)

SOCIALINIO DARBO TAPATUMO FORMAVIMASIS STUDIJŲ METU

Studijos universitete, gilinimasis į socialinio darbo profesinę veiklą, metodus, teorijas, specifinių profesinių įgūdžių formavimas – visa tai konstruoja būsimo specialisto suvokimą apie socialinį darbą kaip

praktinę veiklą, kartu prasideda profesinio tapatumo iš(si)gryninimo procesas. Pasirinkdami studijas jaunuoliai neturėjo aiškaus įsivaizdavimo apie socialinio darbo profesiją, bet studijų metu rado **socialinio darbo išskirtinumų** ir svarbą:

Aš nelabai turbūt supratau, šiek tiek kitaip įsivaizdavau socialinį darbą iki tol, kol pradėjau studijuoti. <...> turėjau įsivaizdavimą, kad socialinis darbas yra kažkiek susijęs su psichologija, tai na ir su žmogaus pažinimu: darbas su žmogumi, pagalba žmogui, žmogaus elgesio nagrinėjimas ir panašiai. (Jonas)

DARBO PAIEŠKOS IR ĮSILIEJIMAS Į DARBO RINKĄ

Baigę studijas tyrimo dalyviai turėjo priimti sprendimą, ar ieškoti darbo, susijusio su išsilavinimu, užsiimti kita veikla, tęsti savo profesinio tapatumo paieškas. Tyrime dalyvavę asmenys gana greitai ir lengvai rado darbą, o tai užtikrino įgytų kompetencijų išlaikymą, įgūdžių pritaikymą ir greitą adaptaciją darbinėje erdvėje. Tyrimo dalyvių samprotavimu, susirasti darbą jiems padėjo savanorystės metu įgyta patirtis:

Nevyriausybinėje organizacijoje stipriai veikia savanoriškais pagrindais, tai aš manau, kad būtent ta savanorystės patirtis ir savanorystės sukaupimas patirčių bagažas leido parodyt man savo kompetencijas, gauti šią darbo vietą. (Simas)

Keli tyrimo dalyviai pastebi, kad studijų metu atliekama praktika, jeigu studentas demonstravo motyvaciją, tinkamai pritaikė žinias ir įgūdžius, taip pat tampa **tramplinu į tolesnę profesinę veiklą**:

Darbą jau radau paskutiniame kurse ir bebaigiant studijas, tai jau rašant diplomą kaip pavyko, rekomendavo ir su rekomendacija priėmė. (Arūnas)

Kalbėdami apie profesinio tapatumo formavimosi ir įtvirtinimo procesą informantai akcentuoja ir lyties kaip svarbios įsiterpiančios aplinkybės reikšmę darbo paieškų etape:

Vyrai turbūt esam paklausūs kaip socialiniai darbuotojai, tai gal dėl to ir nebuvo problemų [kalba apie įsidarbinimą]. (Tomas)

KARJEROS PRADŽIA PROFESINIAME LAUKE, KURIAME DOMINUOJA MOTERYS

Visuomenėje egzistuoja stereotipai apie vyriškas ir moteriškas veiklas, profesijas ir vaidmenis. Vienas iš atlikto kokybinio tyrimo mokslinių klausimų buvo – kaip jaučiasi vyras, dirbdamas darbą, kuris stereotipiškai suvokiamas kaip moteriškas, ir kaip lyties aspektas sąlygoja profesinio tapatumo plėtotės procesą?

Tapatumo formavimosi metu svarbi ir asmens sąveika su aplinka. Remiantis Cooley (1964) veidrodinio „aš“ vaizdo teorija, galima teigti, kad asmens savasis „aš“ konstruojamas per tai, kaip jį suvokia ir priima kiti asmenys jo aplinkoje. Šiuo atveju aplinka suvokiama labai plačiai – tai ir darbo aplinka, sąveika su socialinio darbo ir kitų sričių profesionalais, sąveika su klientais pagalbos proceso metu, taip pat neformali aplinka, kuri gali kvestionuoti arba palaikyti asmens pasirinkimus.

Kolegų nuostaba. Tyrimo dalyviai vyrai dalinasi, kad pradėję dirbti dažnai susidurdavo su kolegų moterų nuostaba dėl profesijos pasirinkimo. Vertindamos kolegą per tradicinių lyčių prizmę, jos išsakydavo savo abejonę apie tai, ar vyrai gali dirbti socialinį darbą, nes neturi tam reikiamų savybių ir gebėjimų:

Teko dirbti vaikų globos namuose ir ten visi sakė – moteris ten turi būti, darbai moteriški, bet, kaip sakau, ir vyrai gali tą patį daryti. (Jonas)

Vienas tyrimo dalyvių savo patirtį įvardijo kaip *pozityvią atskirtį*, kada darbuotojas vyras jaučia išreikštus ir nebylius priekaištus dėl to, kad pasirinko socialinio darbo profesiją:

Man nelabai patinka, kai yra pozityvi atskirtis. Tarsi, kad socialinis darbas yra moterų profesija ir ką čia vyras veikia socialiniam darbe? (Tomas)

Maža to, vyrams ne visada leidžiama dirbti su tam tikromis klientų grupėmis, pagrindžiant tuo, kad jie neturi žinių ir patirties dirbti su mažais vaikais, jų kompetencija nėra pakankama, palyginti su moterų:

Kai dabar pradėjau dirbti su rizikos šeimom, ten mama su mažamečiu vaiku, su dvejų metų. Tos šeimos negaudavau, duodavo moterim, nes sako:

„Nu vyras negali taip dirbti, nes jis patirties neturi su mažamečiais vaikais, su mama.“ (Jonas)

Be to, socialinis darbas kolegų buvo vertinamas kaip nevyriška profesija ir dėl menko atlygio, tai prieštarauja vyro kaip kuriančio šeimos finansinę gerovę vaizdiniai:

Socialinė darbuotoja klausė manęs, kodėl aš, kaip vyras, išsirinkau šitą profesiją, nes aš niekada iš to neuždirbsiu, aš niekada iš to deramai neišlaiduosiu šeimos. (Simas)

Socialinis darbuotojas vyras kolegijų moterų gali būti suvokiamas kaip esantis stiprus ir galintis apsaugoti ribinėse situacijose, kai susiduriama su agresyviai nusiteikusiais klientais.

Yra tam tikrų atvejų, kur mūsų prašo nuvykti kartu su kolegėmis, ar ne, nes pačių kolegijų saugumui kyla pavojus. (Simas)

Informantai taip pat kalba apie vyrišką autoritetą. Autoritetas siejamas su vyriška lytimi, aiškinant tuo, jog vyrams lengviau įkūnyti tokias stipriajai lyčiai priskiriamas savybes kaip drąsa, savarankiškumas, savitvarda, atsakingumas ir kt. (Ustilaitė et al., 2007). Socialiniai darbuotojai vyrai pastebi, kad darbo aplinka pasikliauja jais, deleguoja pasitikėjimą:

Kolegės moterys į vyrą socialinį darbuotoją su tokiu perdėtu galbūt tikėjimu ir pasitikėjimu žiūri. (Jonas)

Tikrai tą esu ne kartą pajautęs, kada vien dėl to, kad tu esi vyras, kartais esi labiau girdimas, labiau norimas, atkreipiamas į tavo dėmesys. (Vitas)

Klientų reakcijos. Pradėję dirbti su nauju klientu ar kliento sistema socialiniai darbuotojai vyrai taip pat susiduria su nuostaba. Dalis klientų atvirai kelia klausimus (*kodėl ne moteris?* (Jonas), tačiau dažniau pasitaiko implicitinis vertinimas, paremtas visuomenėje vyraujančiomis lyčių normomis ir vaidmenimis:

Daug kas žiūri kitaip, kad ateina vyras, ne moteris. Kitaip visai žiūri, nežinau, kaip tiksliai paaiškinti, bet kitaip. (Jonas)

Žiūrėjo taip labai keistai, kaip čia vyras lankysis pas juos. Kai dirbau su šeimomis, buvo tokių atvejų, kai šeimos nustebdavo, kad ateina vyras, joms gal net nejauku būdavo. (Rimas)

Praėjus kuriam laikui ir užmezgus ryšį su klientais pastebima, kad jų nuostaba, neužtikrintumas, abejonė pasikeičia į nuožirdų socialinio darbuotojo vyro laukimą, kada darbuotojo lytis tampa privalumu teikiant socialinę pagalbą šeimose, kuriose auga paaugliai, su kuriais mamai sunku atkurti trūkinėjantį ryšį ar išspręsti iškilusias problemas:

Paauglius kur turi šeimos tai gerai reaguodavo, sako: „Va, įkrės proto truputį, pasišnekės vyriškai.“ (Jonas)

Vyras ateina pas šeimą, kur yra delinkventinio elgesio paaugliai, ar ne, ir tada natūralu, kad jie su tavim mezga ryšį, nes tu ateini iš to galbūt kitokio santykio negu vyresnė moteriškė, kur yra kaip mama, kuri tave moko ir tau nepatinka. (Simas)

Šiuo atveju socialiniai darbuotojai savo lytiškumą suvokia kaip privalumą praktikos lauke, kada jis padeda užmegzti pasitikėjimu grįstus santykius, būti įkvepiantis pavyzdys kitiems.

Artimųjų nuomonė. Tyrimo rezultatai atskleidžia, kad pasirinkus ir pradėjus dirbti nevyriškoje srityje, artimiesiems gali kilti nuostaba ir noras išsiaiškinti, ar vyras apskritai gali atlikti socialinio darbuotojo funkcijas:

Kai pasakydavau žmonėm [kalba apie artimo rato žmones], ką aš dirbu, tai jų klausimas būdavo: „Ar tau patinka?“ Tai va žinot tas klausimas jų net ne iš smalsumo, bet iš to nesupratimo, kaip vyras gali atlikti šitą profesiją. Dažnai jie skambėdavo taip: „Kaip tu taip, ką tu čia darai? Gi čia moteriška profesija.“ (Rimas)

Vienas tyrimo dalyvių dalinosi savo išgyvenimais, susijusiais su savivertės pokyčiais, kurie atsiranda, kai sąveikaujama su artima aplinka, kurios atstovai realizuoja vieną pagrindinių norminio vyriškumo bruožų – dirbti vyrišką darbą ir uždirbti didelius pinigus; informantas atvirauja apie nepatogumą aiškinti aplinkai apie savo profesinę veiklą, kuri apibrėžiama kaip moteriška:

Bet santykis su išore, tai tada sudėtingiau, tada kažkokio biški yra nepilnavertiškumo jausmo. Kada susitinku su savo klasiokais ir jie ten inžinieriai, ūkininkai, vadybininkai. Ir man ne taip paprasta papasakot, ką aš darau, kodėl tą darau, ir jiems turbūt nelabai, kaip čia, lengva suprasti,

kodėl aš tą darau. Dirbti socialiniame darbe tai ir reiškia, kad priimti tą, kad tavo atlyginimas yra mažiau pajėgus negu kitų. (Vitas)

TAPIMAS PROFESIONALIU SOCIALINIŲ DARBUOTOJU

Profesinis tapatumas apibūdinamas kaip buvimo profesionalu jausmas (Peterson et al., 2002). Trede, Macklin ir Bridges (2011) šį lakonišką apibrėžimą papildo profesionalumo elementais, kurių derinys ir užtikrina profesinės tapatybės iš(si)ugdymą. Svarbūs yra techniniai ir tarpasmeniniai įgūdžiai, tačiau šalia jų itin svarbus ir kritinis savęs vertinimas bei savarankiškas mokymasis. Profesinės tapatybės raidai svarbu tapatybės transformacija, kuri apima gilesnius asmenybės pokyčius.

Įsitvirtindamas praktinėje veikloje vyras socialinis darbuotojas nuolat konstruoja ir perkonstruoja savo profesinį tapatumą, siekdamas atsakyti į klausimus: kas aš toks kaip socialinio darbo profesionalas, kokie mano profesiniai vaidmenys ir ribos, kokios mano stipriosios ir tobulintinos savybės, ką galiu suteikti pagalbos reikalingam asmeniui?

Tyrime dalyvavę socialiniai darbuotojai kalba apie **dinamišką šios veiklos pobūdį** – *nėra dviejų vienodų dienų* (Simas). Kliento situacija, o kartu ir darbuotojo dienotvarkė gali greitai kisti, tad svarbu gebėti profesionaliai ir lanksčiai reaguoti ir prisitaikyti prie nuolat kintančios situacijos. Nepaisant to, kad socialinio darbuotojo funkcijos ir profesiniai vaidmenys yra aiškiai apibrėžti ir reglamentuoti tiek esminiuose socialinių paslaugų teikimą apibrėžiančiuose, tiek organizacijų vidaus dokumentuose, šio tyrimo informantai kalba apie tai, kad dažnai „**peržengia**“ savo profesinius **vaidmenis** ir atlieka veiklas, kurios nėra priskiriamos socialiniam darbui. Toks profesinių ribų išplėtimas susijęs su noru padėti klientui išspręsti problemas ir tuo, kad darbuotojai turi reikiamų žinių ir įgūdžių atlikti veiklas, kurios, beje, dažnai suvokiamos kaip vyriškos:

Praktiškai darom viską: vairuotojas, globėjas, motyvatorius ir viską, ko reikia, santehnikas, elektrikas. (Andrius)

Socialinio darbo kaip profesinės veiklos nevalia vertinti iš *status quo* pozicijos, ją tikslinga analizuoti potencialių pokyčių kontekste. Socialinės

problemos vertinamos kaip situacinį kontekstą turinčios, sąlygojamos daugybės aplinkos veiksnių, kartu kiekvieno kliento išgyvenamos per intymią, subjektyvią prizmę, savaip veikiančios jo gyvenimą. Socialiniai darbuotojai vyrai teikdami pagalbą esamą situaciją suvokia ne kaip statišką, neįveikiamą, bet kaip turinčią potencialo keistis. **Pokyčio siekimą** kliento situacijoje informantai traktuoja kaip profesinės veiklos tikslą. Sistemingas pagalbos teikimas nesitikint greitų rezultatų ir kryptingas tikslo siekimas skatina socialinius darbuotojus nepasiduoti ir įgyvendinti pokyčius kartu su klientu ar jo šeimos nariais, socialiniais partneriais ar netgi pačia visuomene:

Tikiuosi pokyčio šeimoje, kad mes bendru susitarimu, bendrom jėgom pasieksim kažkokį rezultatą. (Simas)

Simas pasakoja, kad būtent noras ir ryžts siekti pokyčių motyvuoja dirbti:

Atrodo, kad nėra išeities ir sunku, ir tarsi tokia beprasmybė, bet kai būdavo proveržių ir kažkokie pozityvūs pokyčiai, tai na iš tikrųjų tai labai džiugindavo. (Jonas)

Socialinio darbo profesionalas turi turėti tam tikrų įgūdžių ir kompetencijų. Informantai kalba apie **gebėjimų lydinį**, tam tikrų įgūdžių rinkinį, įgalinantį tikslingai veikti praktikos lauke, atskleisti savo profesinius gebėjimus, juos įveiksminti siekiant pokyčių. Viena esminių šio lydinio dalių – kūrybiškumas. Kiekvieno kliento situacija skirtinga ir unikali, reikalingi individualūs sprendimai:

Reikia kūrybiškumo nemažai atsiskleidžiant problemą, tai yra įvairių pamąstyti ir pritraukti įstaigų netradicinių pagalbos būdų, kaip galima padėti klientui. (Arūnas)

Pabrėžiamas ir išankstinių nuostatų neturėjimas, empatija, komunikabilumas, kritinis mąstymas, kantrybė, kliento priėmimas kaip būtini socialinio darbo praktikoje.

Gebėjimą **džiaugtis pasiekimais ir susitaikyti su nesėkmėmis** informantai išskiria kaip svarbų profesinės veiklos aspektą. Pozityvus kliento situacijoje įvykęs pokytis darbuotojų išgyvenamas kaip didžiausias laimėjimas, kuris patvirtina jų veiklos prasmingumą:

Asmuo išsireiškė, kad: „Kai jūs pasakėt, kai aš paklausiau, kad „Ar jūs tikit manim, kad aš nustosiu vartoti alkoholį?“, ir jūs pasakėt: „Taip!“, jo požiūris tada kardinaliai pasikeitė ir jis susirado savyje jėgų ir pabandyt sustot, ir nevertot alkoholio. Tai tas pasakymas, kad turėjau įtakos jo pasirinkimui, apsisprendimui, tai buvo labai netikėta ir labai pozityvu, nu man, man tai buvo tiesiog toks vau, vau momentas. Irgi klientė viena išreiškė, kad pokalbiai, konsultacijos su manimi jai, jai padėjo išlaikyti blaivybę, tas irgi labai džiugino. (Jonas)

Kaip ir kiekvienoje profesinėje veikloje, socialiniame darbe profesionalams tenka susidurti su sunkumais, iššūkiais, *aklavietėmis*, kurios kelia įtampą, stresą. Informantai kalba apie tarpdisciplininio bendradarbiavimo stygių, socialinės politikos spragas, biurokratiją, didelį darbo krūvį ir neadequatų užmokestį, nemotyvuotus klientus. Visgi kaip sudėtingiausią profesinę patirtį išskiria kliento savižudybę, su kuria susidūrė dauguma tyrime dalyvavusių vyrų. Ši patirtis ilgam įsirėžia į atmintį, darbuotojas svarsto, ar viską padarė tinkamai, išgyvena bejėgystės, kaltės jausmus:

Pralaimėjimu tai gal būtų, kai sužinai, kad žmogus priėmė sprendimą išėiti iš šio pasaulio ir negalėjai jam padėt. (Arūnas)

Buvo tokių atvejų, kai, tarkim, tu pamatai žmogų, tu su juo bendrauji, kažką abu kalbat ir kitą savaitę jis nebeateina į įstaigą, ir tu bandai skambinti telefono numeriais, kurie yra palikti. <...> Ir galiausiai atskambina jo mama ir sako: „Nebėra jo. Nusizudė.“ (Rimas)

Galimybė **realizuoti save** svarbi profesinio tapatumo konstravimo procese. Tada asmuo jaučia pilnatvę, kryptingumą, didėja jo motyvacija dirbti. Informantas Marius pasakoja, kad jo pasirinkimą studijuoti socialinį darbą lėmė vidiniai motyvai ir pasvarstymai. Marius turėjo įvairios darbo patirties, tačiau niekaip negalėjo rasti darbo, kuriame jaustųsi gerai. Galvoje kirbėjo mintis apie socialinį darbą, todėl nusprendė save išbandyti šioje profesijoje:

Aš turiu progą save realizuoti per tokį darbą, būtent dirbant su žmonėmis. (Marius)

Pasakodami apie savo kasdieninę profesinę veiklą informantai jaučia, kad gali padėti, jų indėlis teikiant pagalbą klientams yra svarus, mažo to, **griauna stereotipą** apie socialinį darbą kaip moterišką veiklą:

Būti vyru socialiniu darbuotoju tai man yra savotiškas įrodymas, kad tai ne tik moterų specialybė čia. (Rimas)

Socialinio darbo sritis yra labai plati – nuo socialines paslaugas teikiančių organizacijų, švietimo sistemos iki teisėsaugos institucijų ar nevyriausybinių organizacijų. Priklausomai nuo organizacijos tipo, skiriasi ir klientai. Informantas Andrius mano, kad socialinis darbas yra išskirtinai vyriška veikla, kurioje jis jaučiasi puikiai, gali realizuoti save ir teikti efektyvią pagalbą kitiems, lydėti klientus sveikimo proceso metu:

Vyrų reabilitacijos centre esu vyrų socdarbuotojas, dirbu tik su vyrais. Tai čia yra vyrų specialybė. (Andrius)

Galiu būti savimi. Pokalbis su Vitu apie buvimą socialiniu darbuotoju leido suprasti, jog ši profesija suteikia galimybę išsilaisvinti ir perkonstruoti su lytimi susijusius stereotipus. Fizinė jėga, autoritetas, vyriškumas yra savybės, priskiriamos vyrams, ir tai dažniausiai asocijuojasi su drąsa, stiprybe, išdidumu, pergale, pareigų ir titulų įgijimu (Dorelaitienė, 2010). Vito teigimu, darbas šioje srityje jam leidžia pažinti kitokį save, kitokį vyriškumą. Jautrumas, švelnumas tampa įprastomis Vito savybėmis, kurių neprivalo slėpti ir nebijo parodyti:

Socialiniam darbe aš irgi turiu šansą pažint ir savo vyriškumą, galiu būt toks vyras, koks noriu būt. Tie stereotipai mažiau spaudžia mane. Tikrai galiu būt struktūruotas, griežtas, kažkoks stereotipiškai vyriškas, bet lygiai taip pat galiu švelnus, besirūpinantis. (Vitas)

Galima daryti prielaidą, jog ši profesija formuoja naujus vyriškumo bruožus: empatiją, jautrumą, rūpestingumą, kurie jungiasi ir papildo tradiciniais laikomus vyriškumo bruožus.

APIBENDRINIMAS

Socialinio darbo profesinis tapatumas ima formuotis dar mokyklos suole, kai jaunuolis ima ieškoti būsimų gyvenimo kryptių. Šiame tyrime dalyvavę vyrai socialinio darbo profesiją rinkosi veikiami visumos asmeninių ir išorės veiksnių. Vienas ryškiausių motyvų – jaučiamas pašaukimas darbui su žmonėmis ir noras keisti nepalankias situacijas, kuriose jie atsiduria. Aiškesnis suvokimas, kas tai yra. Socialinis darbas įgyjamas universitete tiek studijuojant teorinę medžiagą, tiek pirmą kartą įžengus į realų profesinį lauką praktikos metu. Intensyviausiai profesinio tapatumo formavimasis vyksta asmeniui pradėjus dirbti socialiniu darbuotoju. Šis dinamiškas procesas trunka visą profesinės veiklos laikotarpį. Svarbi jo dalis – darbuotojo vidinis monologas keliant sau klausimus apie profesinius vaidmenis, savo galimybių ribas, profesinius tikslus ir refleksija analizuojant darbo patirtį.

Aplinka – tiek formali, tiek neformali turi įtakos profesionalizacijos proceso metu. Socialinį darbą dirbantys vyrai ryškiausiai savo lytiškumą išgyvena per dvi radikaliai skirtingas patirtis – atskirties lyties pagrindu, kada kvestionuojamas gebėjimas atlikti profesines funkcijas, teikti pagalbą tam tikroms klientų grupėms, ir buvimo autoritetu, kada lytis profesionalą padaro labiau matomą ir girdimą, galintį užtikrinti saugumą. Socialinio darbo praktinė veikla įgalina vyrus papildyti norminę vyriškumo sampratą tam tikrais bruožais, kurie tradiciškai nėra siejami su vyriškumu. Tai – empatija, atjauta, rūpestis. Perkonstruodami savo kaip vyro ir kaip socialinio darbo profesionalo tapatumą asmenys gali priimti ir realizuoti save.

LITERATŪRA

1. Acienė, E., Mačiulskytė, S. (2014). On the discourse of social work professionalization. *Tiltai*, 4, 143–159. Prieiga per internetą: <https://vb.ku.lt/object/elaba:8711455/>.
2. Ablacinskienė, E. (2015). *Socialinių darbuotojų profesinio tapatumo plėtotė reflektuojant praktinę veiklą*. Magistro baigiamasis darbas. Vytauto Didžiojo universitetas.

3. Bitinas, B., Rupšienė, L., Žydzžiūnaitė, V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija*. Vadovėlis vadybos ir administravimo studentams. Klaipėda: S. Jokužio leidykla.
4. Cooley, H. Ch. (1964) *Hurtlan Nature and The Social Oder*. N. Y.: Schocken.
5. Čiubrinskas, V., Kuznecovienė, J. (2008). *Lietuviškojo tapatumo trajektorijos*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
6. Dionisi, M. (2014). *Male social workers: the experience of masculinity in "female" work*. Toronto Metropolitan University. Thesis. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.32920/ryerson.14646294.v1>.
7. Dorelaitienė, A. (2010). *Socialinių darbuotojų vyrų profesinis tapatumas*. Magistro baigiamasis darbas. Vytauto Didžiojo universitetas.
8. Dunajevus, E., Buzaitytė-Kašalynienė, J. (2020). Kas, kaip ir kodėl ateina į socialinio darbo studijas. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 25(1), 67–92. doi: [org/10.7220/2029-5820.25.1.4](https://doi.org/10.7220/2029-5820.25.1.4)
9. Eidukevičiūtė, J., Večkienė, N. (2014). Profesinio tapatumo formavimasis socialinio darbo praktikoje: komunikacinės kompetencijos aktualizavimas. *Tiltai*, 4, 37–56. Prieiga per internetą: <https://core.ac.uk/download/pdf/233178652.pdf>.
10. Flood, J. E. (2014). *Men in social work: a qualitative exploratory study of the male experience*. Masters Thesis, Smith College, Northampton, MA. Prieiga per internetą: <https://scholarworks.smith.edu/theses/778>.
11. Gudliauskaitė-Godvadė, J., Godvadas, P., Malinauskas, G., Perttula, J., Naujanienė, R. (2008). Understanding identity of social work in Lithuania. *Tiltai*, 1(46), 65–76. doi: [org/10.15388/STEPP.2019.3](https://doi.org/10.15388/STEPP.2019.3).
12. Hall, P. (2005). Interprofessional teamwork: Professional cultures as barriers. *Journal of Interprofessional Care*, 19: sup1, 188–196. doi: [10.1080/13561820500081745](https://doi.org/10.1080/13561820500081745).
13. Hicks, S. (2015). Social work and gender: an argument for practical accounts. *Qualitative Social Work*, 14(4), 471–487. Doi: [10.1177/1473325014558665](https://doi.org/10.1177/1473325014558665).
14. *International Federation of Social Workers (IFWS) and International Association of Schools of Social Work (IASSW)*. (2014). Global Definition of Social Work Profession. Prieiga per internetą: <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/>.
15. Johnson, L. C. (2003). *Socialinio darbo praktika. Bendrasis požiūris*. Vilnius: VU Specialiosios psichologijos laboratorija.
16. Kublickienė, L. (2003). Vyriškų vaidmenų ypatumai dabarties Lietuvoje. *Sociologija: mintis ir veiksmai*, 2, 77–86.

17. Lepeškienė, V., Žuromskaja, J. (2012). Socialinio darbo studentų savo asmenybės savybių vertinimas ir jų sąsajos su pasirinkimo studijuoti socialinį darbą motyvais ir ketinimu jį dirbti. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 6, 33–44. doi:org/10.15388/STEPP.2012.0.1860.
18. *Lietuvos statistikos departamentas*. (2019).
19. Mažeikienė, N., Dorelaitienė, A. (2011). Socialinių darbuotojų vyrų nehegemoninio vyriškumo patirtys iš feministinės biografinio tyrimo perspektyvos. *Kultūra ir visuomenė*, 2(2), 55–74. Prieiga per internetą: https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/32060/1/ISSN2335-8777_2011_N_2_2.PG_55-74.pdf.
20. Mažeikienė, N., Dorelaitienė, A. (2012). Darbo rinkos segregacija pagal lytį ar lyčių vaidmenų detradicionalizacija? *Acta Pedagogica Vilnensea*, 29. Prieiga per internetą: <file:///C:/Users/User/Downloads/1184-Article%20Text-662-0-10-19700101.pdf>.
21. Myers, N. (2010). An exploration of gender-related tensions for male social workers in the Irish context. *Critical social thinking: policy and practice*, 2. Prieiga per internetą: <https://www.ucc.ie/en/media/academic/appliedsocialstudies/docs/NiallMyers.pdf>.
22. Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods*. 3rd. Edition. Thousand Oaks (California): Sage.
23. Paurienė, G. (2016). Tapsmas pedagogu vykdant savo pašaukimą kaip informального mokymosi sąlyga. Mokslinių straipsnių rinkinys. *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka*, 17, 205–222. Prieiga per internetą: <https://www.lituanistika.lt/content/73599>.
24. Paterson, M., Higgs, J., Wilcox, S., and Villeneuve, M. (2002). Clinical reasoning and self-directed learning: Key dimensions in professional education and professional socialisation. *Focus on Health Professional Education*, 4(2), 5–21.
25. Rimkienė, R., Žydzūnaitė, V. (2013). Lietuvos kolegijų bendrosios praktikos slaugos studijų programų studentų profesinio tapatumo lygmenų sąryšis su jį formuojančiais veiksniais. *Sveikatos mokslai*, 4, 99–107. doi: 10.5200/sm-hs.2013.099.
26. Tereškinas, A. (2004). Tarp norminio ir subordinuoto vyriškumo formų: vyrai, jų seksualumas ir maskulinizmo politika šiuolaikinėje Lietuvoje. *Sociologija. Mintis ir Veiksmas*, 14(3), 28–38. doi: org/10.15388/SocMintVei.2004.3.5972.
27. Trede, F., Macklin, R., Bridges, D. (2012) Professional identity development: a review of the higher education literature. *Studies in Higher Education*, 37(3), 365–384. doi: 10.1080/03075079.2010.521237.

28. Ustilaitė, S., Gudžinskienė, V., Jakučionienė, D., Petronis, A., Narbekovas, A., Vaitoška, G., Obelenienė, B. (2007). *Vaikų ir jaunimo rengimo šeimai programų rengimas*. Vilnius: Sapnų sala.
29. Večkienė, N. P., Brunevičiūtė, R., Eidukevičiūtė, J. (2018) Tarpdisciplininis bendradarbiavimas kuriant vienijančią aplinką. *Tiltai, 1*, 95–114. ISSN 1392-3137 (Print), ISSN 2351-6569 (Online).
30. Žydzūnaitė, V., Cristafulli, S. (2012). Profesinio tapatumo vystymasis ir curriculum struktūros komponentų įgyvendinimas universitete: studentų patirtis. *Acta Pedagogica Vilnensia*. Prieiga per internetą: <https://www.zurnalai.vu.lt/acta-paedagogica-vilnensia/article/view/1182>.

AIDAS ZIGMANTAVIČIUS, DOVILĖ DAUGĖLIENĖ

THE PROCESS OF MALE SOCIAL WORKERS' PROFESSIONAL IDENTITY FORMATION

SUMMARY

The profession of social work has a female “face”, because activities like helping, caring, responding to needs, providing emotional support are culturally constructed as female activities. There is still a stereotype that only women can work in this job, which makes it quite difficult for men to adapt to this profession due to the prevailing gender stereotypes. Male social workers may experience marginalization and their identity may be questioned. Given these stereotypes, it is necessary to talk about men who find themselves in a female-held profession – social work and are not afraid to express their “non-masculine” qualities such as sensitivity, empathy, tenderness. The aim of this article is to present the process of professional identity formation of male social workers. The article is based on data from a qualitative study conducted in Lithuania, in which 8 male social workers took part.

The results of the research reveal that the beginnings of the formation of professional identity begin while still in school (through choosing a profession, thinking about professional career), the process intensifies during internships and entering the field of social work after becoming a graduate specialist. This dynamic process lasts the entire period of professional activity, an important part of it is the internal monologue, when male social

worker asking himself about professional roles and its limits, professional goals, etc. Men in social work experience their gender identity most vividly through two radically different experiences: separation from certain professional activities based on gender stereotypes and being more visible and important in practice field because of their gender. The practical activity of social work enables men to supplement the normative concept of masculinity with certain features that are not traditionally associated with masculinity – empathy, compassion, concern. By reconstructing their identity as a man and as a social work professional, individuals can accept and realize themselves.

Keywords: *social work, professional identity, gender stereotypes, male social worker.*